

PRILOG POZNAVANJU PRAPOVIJESTI DUGOG OTOKA

MARTINA ČELHAR
Sveučilište u Zadru
Odjel za arheologiju
Obala kralja Petra Krešimira IV., 2
HR-23000 Zadar
celhar.martina@net.hr

UDK: 903.5(497.5 Žman)"638"
Izvorni znanstveni članak
Original scientific paper
Primljeno / Received: 2010-06-28

U radu se analizira slučajno otkriveni bogati ženski pokop na položaju Zdrakovac između Malog i Velog jezera kod Žmana na Dugom otoku. Na osnovu tipološke analize materijala grob pripada željeznom dobu, odnosno 5. st. pr. Kr. Pretpostavlja se postojanje nekropole koja je pripadala ili povremeno naseljenoj gradini Zarubinjak ili možda naselju bez gradinskih svojstava s vidljivim ostatcima suhozidnih kućica na padinama grebena Zdrakovac.

KLJUČNE RIJEČI: *željezno doba, Zdrakovac, Dugi otok, Liburni, ženski pokop*

Iako površinom spada u skupinu najvećih hrvatskih otoka, Dugi otok dosad gotovo nije bio predmetom arheoloških istraživanja, dok su ona usmjerena na prapovijesna razdoblja potpuno izostala. Tek nedavno, 2004. godine, Odjel za arheologiju Sveučilišta u Zadru započeo je sa sustavnim istraživanjem pećine Vlakno.¹ Ostali prapovijesni lokaliteti poznati su samo zahvaljujući pojedinim rekognosciranjima,² slučajnim nalazima i brojnim toponimima koji svjedoče o bogatim ostatcima materijalne kulture i dugotrajnom ljudskom djelovanju kojim je mijenjan kulturni krajolik. Brojne indicije skiciraju razvoj, ali istodobno ne dopuštaju stvaranje zaokruženiije slike života na Dugom otoku u najstarijim periodima ljudske prošlosti.

Od svih prapovijesnih razdoblja željezno je doba najbolje poznato i zastupljeno s najviše lokaliteta. Tom je periodu sa sigurnošću atribuirano 18 nalazišta.³ Među naseljima višestruko prevladavaju gradine. Toj, za željezno doba tipičnoj, vrsti naselja, pripada 8 lokaliteta, bilo da je riječ o naseljima s trajnijim karakterom ili onima koja su bila povremeno nastanjena, vjerojatno služeći kao zbjegovi ili izvidnice. Pokapanje je poznato samo kroz aspekt grobnih gomila, dok nekropole na ravnom nisu dosad bile zasigurno posvjedočene.⁴ Međutim, slučajnim otkrićem željeznodobnog ukopa između žmanskoga Malog i Velog jezera, utvrđen je upravo takav način pokapanja (Sl. 1).

Malo i Velo jezero krška su polja poplavljena u periodu od zime do proljeća, dok ljeti ona presuše (Sl. 2). Ujezeravanje u zimskom periodu ima za posljedicu nastajanje posebnog oblika močvarnog crnog tla što izdvaja ovo područje kao najplodnije, a ujedno je ono

¹ Z. BRUSIĆ, 2004, 197 i d.; Z. BRUSIĆ, 2008, 400 i d.

² O rekognosciranjima i dosadašnjim saznanjima o prapovijesnim razdobljima na Dugom otoku vidi: Š. BATOVIĆ, 1965, 205-209.; M. MALEZ, 1970, 1-16.; M. MALEZ, 1971, 503-513.; Š. BATOVIĆ, 1973, 5-165.; Š.

BATOVIĆ, 1992, 61-67.; Š. BATOVIĆ, 1993, 99-125.; Š. BATOVIĆ, 1997, 99-165.

³ Š. BATOVIĆ, 1997, 143.

⁴ Groblje na ravnom poznato je iz kasnog bronzanog doba u Dugom polju kod Sali. Š. BATOVIĆ, 1997, 142.

Sl. 1. Karta s položajem lokaliteta Zdrakovca.
 Fig. 1. Map with the position of the Zdrakovac site.

i najbogatiji izvor vode na otoku.⁵ Takvi prirodni uvjeti pogodovali su iskorištavanju ovog prostora od najstarijih vremena, pa ne čudi prisutnost artefakata već iz razdoblja paleolitika nadalje.⁶ Batović pretpostavlja i naselja na postojećim poljima Malog i Velog jezera ispod debelih taložina nastalih tijekom vremena.⁷

S razdobljem brončanog i željeznog doba dolazi do pomicanja naselja iz pećina i nizina na povišene i zaštićenije položaje. Na otocima je većinom riječ o nizu manjih gradinskih naselja vezanih uz malobrojne plodne površine. O naseljenosti i korištenosti ovog prostora u

⁵ D. MAGAŠ, 1997, 23 i d.

⁷ Š. BATOVIĆ, 1997, 127.

⁶ Š. BATOVIĆ, 1992, 63 i d; Š. BATOVIĆ, 1997, 108 i d.

Sl. 2. Pogled na poplavljeno Malo jezero s grebenom Zdrakovcem u pozadini (foto: M. Čelhar).
 Fig. 2. View of flooded Malo Jezero with the Zdrakovac ridge in the background (photo: M. Čelhar).

to vrijeme svjedoče tri gradine, kao i veći broj humaka u neposrednoj blizini ovih polja. Dvije željeznodobne gradine – Zarubinjak i Gračina – imale su položaj koji im je omogućavao nadzor nad širom okolicom, posebno nad prometnim putovima, kako kopnenim, tako i morskim.

Grob je smješten između Malog i Velog jezera kod Žmana, na grebenu zvanom Zdrakovac (Sl. 3).⁸ Cijeli greben je potpuno zarastao gustom vegetacijom i teško je dostupan. Na njemu je već prije opažen humak koji je poput ostalih gomila na otoku izrađen od lomljenog kamenja vapnenca.⁹ Primjetno je da je djelomično devastiran, jer se u njegovom središtu nalazi veća rupa u kojoj je naknadno niknulo drvo. Prema navodima M. Parice na humku je bila vidljiva grobna konstrukcija, no danas ona površinski nije uočljiva. Nikakvi površinski nalazi nisu utvrđeni, te time pitanje kronološke determinacije humka ostaje u potpunosti otvoreno. Grob na Zdrakovcu nalazi se u neposrednoj blizini ovog humka, udaljen tek nekih 30-ak metara zračne linije.

Otkrili su ga 1998. godine Mate Parica i Marko Meštrov, tadašnji studenti arheologije. Nakon što su skicirali položaj kostiju i priloga, kao i grobnu konstrukciju, studenti su prikupili mnoštvo metalnih i nešto keramičkih nalaza, te manji broj kostiju pokojnika i predali ih Sveučilištu

⁸ V. SKRAČIĆ, 1996, 133.

⁹ Š. BATOVIĆ, 1997, slika 2/18; slika 20; Š. BATOVIĆ, 1992, 63.

Sl. 3. Zračni snimak Velog i Malog jezera kod Žmana s grebenom Zdrakovac i označenim položajem groba.
Fig. 3. Aerial photo of Velo jezero and Malo jezero near Žman with the Zdrakovac ridge and marked position of the grave.

Sl. 4a. Površina groba s masivnom poklopnicom (foto: M. Čelhar).

Fig. 4a. Grave area with a massive cover (photo: M. Čelhar).

Sl. 4b. Bočni pogled na grobnu konstrukciju (foto: M. Čelhar).

Fig. 4b. Lateral view of the grave construction (photo: M. Čelhar).

u Zadru.¹⁰ Sam je grob bio prilično devastiran. Jedan od razloga je raslinje, koje gusto prekriva cijeli greben na kojem se grob nalazi. Unutar groba je izraslo stablo, koje je svojim korijenima prilično poremetilo stanje u grobu. Pored toga, unutar groba je nepoznata životinja smjestila svoj brlog. Zahvaljujući tome, a također i djelovanju atmosferilija i erozije, s vremenom je nestao dio zemlje koja je ispunjavala grob, te se tako dio grobnih priloga našao na samoj površini, lako uočljiv i jasno vidljiv ispod nakošene poklopne ploče.

Grobna konstrukcija nije klasična škrinja s pravilnim okomito postavljenim kamenim pločama kakva je ustanovljena na mnogobrojnim lokalitetima u Liburniji, kao i u pojedinim gomilama na samom Dugom otoku (Sl. 4a i 4b).¹¹ Na prvi pogled je očito da je korištena sama konfiguracija terena. Iskorišten je kanal u matičnoj stijeni, koja na tom mjestu stepeničasto pada i stvara terasu. Tako jednu dužu stranu groba predstavlja matična stijena, dok je na

¹⁰ Na ovom mjestu željela bi zahvaliti navedenim kolegama koji su mi ustupili materijal za objavu, uključujući i skice i sve potrebne informacije o samom nalazištu. Također, posebno se zahvaljujem M. Parici s kojim sam obišla spomenuti položaj u više navrata tijekom 2009. godine. U zadnjem navratu odlučeno je da se grob u potpunosti istraži ne bi li utvrdili njegove dimenzije i posebno jednu njegovu kraću stranu koja nije bila jasno uočljiva. Iskopano je još nekih 20-ak centimetara zemlje u kojoj je nađena poprilična količina kostiju, većinom kosti lubanje, zubi i manje kosti, pošto su duge kosti izvađene

već prije. Kostu su bile bez nekog reda, jer su zubi nalaženi na raznim dubinama i dijelovima groba što valja pripisati djelovanju raslinja i životinja. Također, kosti nisu cjelovite, već su puknute na više dijelova, no ne radi se o svježim lomovima. Nakon što je grob očišćen, dokumentiran i izmjeren, nanovo je zatrpan i rekonstruiran prvotni izgled u kojem su ga nalaznici pronašli. U zemlji izbačenoj prilikom pronalaska groba nađeno je još par metalnih nalaza, prije svega predmeta izrađenih od željeza.

¹¹ Više o željeznodobnim gomilama na Dugom otoku vidi kod: Š. BATOVIĆ, 1997, 149.

drugoj postavljen jedan kamen većih dimenzija položen na zemlju 15-tak centimetara iznad matične stijene. U njegovu nastavku, nalaze se dva uža okomito postavljena kamena, koji se nastavljaju i van groba, no taj dio nije istražen. Postoji mogućnost, s obzirom da se u nastavku groba primjećuje slična situacija s još jednom masivnom pločom, vjerojatno poklopnicom, da se tu nalazi još jedan grob.

Jugoistočnu kraću stranicu groba čini masivna kamena ploča, okomito postavljena, visine 90 cm i najveće širine 60 cm. Debljina ploče u prosjeku iznosi 10 cm. Sjeverozapadnu kraću stranicu groba nismo mogli sa sigurnošću utvrditi pošto nema neke očigledne kamene arhitekture, već se tu nalazi veća koncentracija sitnijeg kamenja. Poklopnica je masivna. Dužina joj iznosi 120 cm, širina 77 cm, a debljina 10 cm. Prema položaju kamenja i ploča možemo zaključiti da je dužina groba iznosila oko 100 cm, a širina oko 90 cm. Dubinu groba je teško utvrditi s obzirom na zatečene okolnosti, no vjerojatno je iznosila oko pola metra.

Na osnovu poremećenog stanja osteološkog materijala, nije moguće odrediti položaj u kojem se pokojnik nalazio. Položaj ucrtanih kostiju na prvotnoj skici (dijelovi lubanje i duže kosti, vjerojatno nogu?), kao i veličina groba ukazuju da se vjerojatno radilo o zgrčenom pokojniku. To je i najuobičajeniji način pokapanja na liburnskom tlu.

U grobu je nađeno više keramičkih i metalnih predmeta. Većina predmeta je izrađena od bronce i predstavlja nakit i dijelove nošnje pokojnika, koji su uobičajeni nalazi u liburnskim grobovima. Zastupljen je nakit ruku i odjeće. Keramička posudica i kalemovi predstavljaju priloge, kao i vjerojatno predmeti izrađeni od željeza, kojima je zbog slabije očuvanosti teško sa sigurnošću odrediti funkciju. Pronađeno je i više komada oblutaka (veličine 3 do 6 cm) koji potječu iz mora, a kako se lokalitet ne nalazi na samoj morskoj obali, moguće je da su namjerno doneseni i položeni u grob.

Tradicionalno, u liburnskim grobovima najčešće su zastupljene fibule. Tako i među inventarom ovog groba fibule zauzimaju značajno mjesto. Zastupljene su s osam primjeraka, a nalaz dviju igala fibula s oprugama sugerira postojanje još dviju fibula, koje nažalost nisu sačuvane (T. 3/1).

Najbrojnije zastupljene, s tri primjerka, su fibule tipa Baška.¹² Prema podjeli koju je predložio Š. Batović možemo ih uvrstiti u njegovu drugu razvojnu fazu ili inačicu koja kronološki odgovara periodu 5. st. pr. Kr.¹³ Fibule tipa Baška su iznimno česte i najbrojnije rasprostranjene na liburnskom prostoru, pa je stoga pretpostavljen njihov autohtoni razvoj unutar liburnske zajednice, a svakako bogata proizvodnja i daljnji razvoj istih.

Ukrašena fibula tipa Baška iz ovog groba pored urezanih ornamenta imala je dodatni ukras: kroz oprugu fibule provučen brončani obruč na kojem se nalazi 13 košarastih privjesaka sa zaobljenim dnom (prvotno ih je bilo 15, dva su danas fragmentirana). Igla fibule je povezana s nogom sa savijenom žicom, koja je po svemu sudeći trebala sprečavati otvaranje igle (Sl. 5). To govori o ukrasnoj namjeni fibule, dok joj je funkcionalnost potisnuta u drugi plan. Vjerojatno je, uzevši u obzir njezinu masivnost, nošena u posebnim prilikama, možda prikačena na drugu fibulu, traku ili neki drugi dio nošnje. Dodavanje ovih privjesaka

¹² Iako je termin *fibula tipa Baška* prvi ušao u upotrebu za ovaj tip fibula (Z. VINSKI, 1956, 27), u literaturi je prilično proširen i naziv *ranolatenodina fibula ili zapadnobalkanski lokalni tip protolatenkih fibula*, kako ih je nazvao Š. Batović, koji je na više mjesta raspravljao o njihovom nastanku i

razvoju (Š. BATOVIĆ, 1973, 121 i d.; Š. BATOVIĆ, 1974, 190 i d.; Š. BATOVIĆ, 1976, 44., karta 9; Š. BATOVIĆ, 1981a, 18 i d.). O neadekvatnosti tog naziva raspravljala je D. Glogović (D. GLOGOVIĆ, 1989, 32.).

¹³ Š. BATOVIĆ, 1974, 190 i d., sl. 3.

Sl. 5. Fibula tipa Baška s privjescima (foto: M. Parica).
 Fig. 5. Fibula of the Baška type with pendants (photo: M. Parica).

na fibulu svakako je pridonijelo dojmu masivnosti i stvaranju posebnog dekorativnog efekta, a pored ukrasne uloge možda su imali i apotropejsku funkciju.

Dodavanje jednog ili više košarastih privjesaka, samostalno ili u kombinaciji s raznim viticama, alkama, itd., prema dosad poznatim nalazima ukazuje da je ova vrsta privjesaka bila naročito omiljena u liburnskoj kulturi.¹⁴ Međutim, ovi su privjesci svojina šireg jadranskog kruga i evidentno su nastajali u više proizvodnih središta kao univerzalni modni dodatci krajem starijeg i tijekom čitavog mlađeg željeznog doba.¹⁵

¹⁴ Fibula tipa Baška dodatno ukrašen kombinacijom košarastih privjesaka i alkica obješenih na dvama kolutima žice, datiran u 6. st. pr. Kr., poznata je iz Polače (Š. BATOVIĆ, 1981b, 102., br. Kat. 112, T. 5; Š. BATOVIĆ, 1990, 160, T. XX/4; D. GLOGOVIĆ, 2003, 75, kat. 531, T. 55). U Dragišiću je nađeno 8 ukrašenih košarastih privjesaka obješenih na fibulu tipa protocertosa (Š. BATOVIĆ, 1981b, 114., br. Kat. 196, T. 5; Z. BRUSIĆ, 2000, 10, T. XI/6). Mnogobrojni su nalazi ovih privjesaka na alkama ili samostalno. U najnovije vrijeme istraživanjem liburnske nekropole na ravnom u Ljupču, pod vodstvom

B. Marijanovića, otkriveno je više košarastih privjesaka (na alkama i pojedinačno), a više pojedinačnih primjeraka nađeno je i istraživanjem grobne cele I u Nadinu (voditeljica istraživanja S. Kukoč). Podatci dobiveni usmenim priopćenjem voditelja istraživanja kojima na ovom mjestu najiskrenije zahvaljujem.

¹⁵ Više o ovom tipu privjesaka kao i kartu rasprostranjenosti košarastih privjesaka vidi u: M. BLEČIĆ KAVUR, 2010., 206-208., slika 184. Na ovom mjestu bi htjela posebno zahvaliti kolegici Blečić Kavur na nadasve korisnim savjetima i sugestijama, te ustupljenom rukopisu disertacije.

Sl. 6. Fibula s valovitim/vijugavim lukom i dugom nogom koja ima jezičast završetak (foto: M. Parica).
Fig. 6. Fibula with a wavy/winding bow and long foot with tongue-shaped ending (photo: M. Parica).

Još je jedna fibula koja pripada ovom grobu dodatno ukrašena košarastim privjeskom obješenim na alku provučenu kroz oprugu fibule (Sl. 6; T. 1/4). Međutim, sad je riječ o samo jednom takvom privjesku u kombinaciji s 3 prstena koji čine kompozitnu cjelinu s fibulom s valovitim/vijugavim lukom i dugom nogom koja ima jezičast završetak.¹⁶

Ove fibule su izrazito malobrojne na istočnoj jadranskoj obali. Dosad su zasigurno posvjedočena tri takva primjerka na tlu Liburnije: iz groba 7 iz Zatona pored Zadra,¹⁷ Biograda¹⁸ i Rijeke¹⁹. Prema ostalom repertoaru pronađenom u grobu u Zatonu, zatonski primjerak se datira u 6. st. pr. Kr., dok Batović biogradski primjerak smatra nešto mlađim i datira ga u 5. st. pr. Kr.²⁰

Ovaj tip fibula s dignutim krajem noge poznat je s područja od Picenuma do Apulije i karakterističan je za stupanj Piceno IVA, odnosno za 6. st. pr. Kr.²¹ Primjerak iz ovog groba, kao i ostala tri s područja Liburnije, zasigurno predstavlja izravni import sa susjednog talijanskog kopna i još su jedan od dokaza intenzivnih kulturnih odnosa između Picenuma

¹⁶ Tzv. fibula *con arco serpeggiante* (D. G. LOLLINI, 1976, 135.). U našoj literaturi za tu se vrstu fibula sreću i nazivi *zmijolika fibula s dugom nogom* (BATOVIĆ, 1971, 44; Š. BATOVIĆ, 1976, karta 10.), odnosno *fibula s lukom zavijenim u obliku slova "B"* (D. GLOGOVIĆ, 2003, 78.).
¹⁷ D. GLOGOVIĆ, 2003, 78, Taf. 57, 556; Š. BATOVIĆ, 1976, karta 10; Š. BATOVIĆ, 1981b, 110, sl. 8, 38.

¹⁸ Š. BATOVIĆ, 1971., 44., sl. 19/2; Š. BATOVIĆ, 1976, karta 10; Š. BATOVIĆ, 1990, 161.

¹⁹ Š. BATOVIĆ, 1976, karta 10; M. BLEČIĆ KAVUR, 2010, 148, slika 132.

²⁰ Š. BATOVIĆ, 1971, 44-45.

²¹ Š. BATOVIĆ, 1971, 45; Š. BATOVIĆ, 1976, karta 10; D. G. LOLLINI, 1976, 135, T. IX/15, 19; D. GLOGOVIĆ, 2003, 79.

Sl. 7. Fibula tipa Certosa Xe (foto: M. Parica).

Fig. 7. Fibula of the Certosa Xe type (photo: M. Parica).

i Liburnije, kakvi su brojno posvjedočeni na ostalim lokalitetima s obje strane jadranske obale. Tako je ovo i prvi izravni primjer importa s talijanskog područja na području Dugog otoka, iako je takvo stanje nesumnjivo posljedica stanja istraženosti.

Dvije fibule pripadaju tipu Certosa fibula i to tipu Xe i Xf prema podjeli Bibe Teržan (Sl. 7; T. 1/5, 6).²² Certosa fibule su najizrazitiji oblik fibula krajem starijeg i početkom mlađeg željeznog doba. Oko 500. god. pr. Kr. javljaju se na području Bolonje, odakle se šire na veliko područje razvijajući usput mnoge lokalne derivate.²³ Fibule X. vrste se smatraju klasičnim fibulama tipa Certosa i datirane su u sredinu 5. st. pr. Kr. u sjevernoj Italiji i Sloveniji, odnosno u kraj 5. stoljeća na području zapadnog Balkana.²⁴

Pronađen je i ulomak luka fibule koja umjesto opruge na prijelazu iz luka u iglu ima jednu poprečno postavljenu diskastu pločicu (T. 1/8). Uzevši u obzir presjek luka, vjerojatno je riječ o fibuli s trakastim lukom, iako zbog nedostataka svih elemenata, posebno ostalog dijela luka i noge fibule, tipološko određenje ipak ostaje upitno. Možda joj pripada brončana kuglica s trubastim produžetkom (T. 2/8), jer se kod pojedinih trakastih fibula noga završava upravo kuglastim završetkom s trubastim nastavkom.²⁵ Fibule ove vrste rasprostranjene su od gornjeg toka Save do

²² U sintezi o fibulama tipa Certosa, B. Teržan ih je podjelila na 13 vrsta s nekoliko varijanti unutar pojedinih vrsta. B. TERŽAN, 1977, 318 i d. Prema podjeli T. Težak-Gregl fibule vrste X spadaju u njezin tip 4. (T. TEŽAK-GREGL, 1981, 30.).

²³ B. TERŽAN, 1977, 341 i d.

²⁴ B. TERŽAN, 1977, 331 i d.

²⁵ D. GLOGOVIĆ, 2003, 65.

sjeverne Italije, a brojne su unutar svetolucijske skupine gdje se javljaju unutar stupnjeva Sv. Lucija II a i II b, odnosno u periodu druge polovice 6. i većinu 5. st. pr. Kr.²⁶ Prilična količina pronađena je na području histarske grupe, a u Liburniji je poznat jedan primjerak iz ninske nekropole.²⁷

Posljednju fibulu iz ovog groba je teže tipološki determinirati. Spada u skupinu lučnih fibula s raskovanim lukom kojoj noga završava malim trokutastim dugmetom (T. 1/7). Izgledom asocira na jako stiliziranu životinjsku glavicu. Možda se može dovesti u vezu s pseudocertosa fibulama sa životinjskom glavicom kakve su dosad otkrivene uglavnom na japodskom i delmatskom području i datirane u drugu polovicu 5. st. pr. Kr.²⁸ Međutim, treba naglasiti da je oblikovanje "životinjske" glavice na ovom primjerku znatno shematiziranije od ostalih poznatih primjeraka ove vrste.

Ostali predmeti iz ovog groba se javljaju u dužem vremenskom razdoblju i nisu toliko kronološki osjetljivi kao fibule (T. 3/1). Od igala nađene su tri višeglave (T. 2/4, 5, 6) i jedna igla s kuglastom glavicom (T. 2/7). Višeglave igle čest su nalaz na području Liburnije, a riječ je o iglama s višestrukim glavama odijeljenim diskovima. Primjerci iz ovog groba imaju četiri kuglice između kojih se nalaze rebra.²⁹ Datacija im je nesigurna, pošto većina takvih nalaza s prostora Liburnije dolazi iz grobova koje je teško uže odrediti, kao npr. grob 69 iz Nina datiran od 8. – 5. st. pr. Kr.³⁰ Dosta ih je nađeno u nekropoli u Dragišiću, ali su zbog višekratnog pokapanja metalni prilozi izmiješani te ih je teško pobliže datirati.³¹

Grob je sadržavao i narukvicu (T. 2/1), te dvije alke (T. 2/2, 3), koje su čest nalaz u grobovima, a također ih je teško točnije datirati. Nađeno je i pet željeznih fragmenata, koji vjerojatno pripadaju trima različitim predmetima. Osim polovice željezne alke (T. 2/9), ostali predmeti se zbog stanja očuvanosti teže mogu sa sigurnošću determinirati. Prema izgledu možda je riječ o fragmentima noža (T. 2/12, 13), dok fragmenti cjevastog oblika vjerojatno tvore neki tuljac neutvrđene namjene (T. 2/10, 11).

Prema prvotnoj skici groba svi su se keramički predmeti nalazili zajedno u južnom kutu groba, pored velike kamene ploče. Od keramičkih priloga nađena su 3 ulomka keramike koji pripadaju jednoj posudici sa horizontalnom drškom, te dva kalema (Sl. 8; T. 2/14, 15, 16). Prilaganje keramičkih posuda u grobove na prostoru Liburnije nije uobičajena pojava. Poznati su tek malobrojni grobovi s prilozima keramičkih recipijenata koji se mogu datirati u starije željezno doba, dok se prilaganje veće količine posuda vezuje za mlađe željezno doba, odnosno, za pojedine helenističke obiteljske grobnice.³² Većina tih malih posuda je domaće provenijencije, a samo neke imitiraju vanjske uzore ili su direktni import.³³ Posudica

²⁶ B. TERŽAN, N. TRAMPUŽ, 1975, 428 i d.

²⁷ Nađeno je 13 primjeraka iz Vizača i jedan iz Berma, većinom fragmentiranih i deformiranih jer potječu iz paljevinskih grobova. Fibula iz Nina potječe iz groba 53 i gotovo je identična s fibulom iz groba 1141 iz Svete Lucije čime se potvrđuje postojanje direktnih odnosa Soče i Liburna (D. GLOGOVIĆ, 2003, 67).

²⁸ F. Lo SCHIAVO, 1970, 423, 447, TAV. XX/6, TAV. XXXII/7; I. MAROVIĆ, M. NIKOLANCI, 1977, 44, sl. 9/4-6; B. MARIJAN, 1986, 30, T. 2/2; B. MARIJAN, 2001, 87, T.14/8. Na ovom mjestu željela bi zahvaliti kolegici Blečić Kavur na sugestijama vezanim uz tipološku determinaciju ove fibule.

²⁹ Višeglave igle tipa A prema podjeli F. De Schiavo. F. Lo SCHIAVO, 1970, 461.

³⁰ D. GLOGOVIĆ, 1989, 12; Š. BATOVIĆ, 1981b, slika 10.

³¹ Z. BRUSIĆ, 2000, 9-10. Više o nalazima višeglavih igala na području Liburnije i širu kartu rasprostranjenosti istih vidi u: Ž. ŠKOBERNE, 2003, 203, sl. 4.

³² Takve posudice nađene su u Ninu (Š. BATOVIĆ, 1968, T. XII), Dragišiću (Z. BRUSIĆ, 2000, T. XVII/5) i Nadinu (Š. BATOVIĆ, 1990, sl. 34/1), a novijim iskopavanjima utvrđene su i u dva groba unutar nadinske cele I, kao i u jednom grobu ljubacke nekropole. Podatci dobiveni usmenim priopćenjem voditelja istraživanja Sineve Kukoč i Brunislava Marijanovića.

³³ S. KUKOČ, 2007, 301.

Sl. 8. Keramički prilozi u grobu (foto: M. Parica).

Fig. 8. Ceramic grave goods (photo: M. Parica).

iz ovog groba je svakako domaće proizvodnje s primjesama sitnih zrnaca kalcita, a površina joj je porozna. Osim posudice, od iste vrste keramike su izrađena i dva kalema. Zajedno s keramičkim posudicama i narukvicama vezuju se uz ženske grobove.³⁴ Da je uistinu riječ o ženskoj individui potvrđuje antropološka analiza osteoloških ostataka. Pokojnica sahranjena u ovom grobu bila je stara oko 30-ak godina i rodila je barem jednom.³⁵

Tipološka analiza predmeta pokazuje da su predmeti priloženi uz pokojnicu u ovom grobu proizvedeni i korišteni tijekom 6. i 5. st. pr. Kr. Najmlađi među njima kronološki determiniraju ovaj ukop u 5 st. pr. Kr. i to u sredinu ili drugu polovicu stoljeća, što odgovara četvrtoj fazi razvoja liburnske kulture.

Postavlja se pitanje uz koje naselje treba vezati ovaj grob s prilično bogatim grobnim inventarom?

Sudeći prema veličini, kao i odsutnosti površinskih nalaza i sloja, dvije željeznodobne gradine u neposrednoj blizini nisu bile trajnije naseljene. Potpuni izostanak površinskih nalaza govori u prilog tezi da je Gračina s poluelipsastim bedemom bila nenaseljena i služila za zbjeg ili

³⁴ Š. BATOVIĆ, 1981a, 16.

³⁵ Antropološka analiza je napravljena u Kliničkom zavodu za patologiju, sudsku medicinu i citologiju u Splitu pod

vodstvom Šimuna Anđelinovića i njegovog tima (Kristijan Becić, Željana Drnasin, Ela Balić i Ivana Anterić), kojima se ovom prilikom iskreno zahvaljujem na suradnji.

Sl. 9. Dio bedema gradine Zarubinjak (foto: M. Parica).

Fig. 9. Segment of a wall of the Zarubinjak hill-fort (photo: M. Parica).

izvidnicu, dok se na Zarubinjaku pretpostavlja povremena naseljenost tijekom željeznog doba.³⁶ Specifičnost ove gradine su i dvije gomile koje se nalaze unutar njezinog parametra, jedna s potvrđenom grobnom namjenom, dok je druga vjerojatno imala obrambenu ili možda obrednu funkciju.³⁷ Osim malobrojnih površinskih nalaza keramike na Zarubinjaku je dobro uočljiv i dio arhitekture groba unutar spomenutog humka. Međutim, treba napomenuti i zanimljivost da su bedemi vidljivi od svoje baze nad matičnom stijenom, odnosno da nema nasipa kakav je inače uobičajen zbog dugotrajne izloženosti bedema raznim vremenskim i atmosferskim utjecajima (Sl. 9). Štoviše, dobiva se dojam da je sav materijal nataložen postupnim urušavanjem bedema prenesen i možda iskorišten za gradnju humka u unutrašnjosti gradine, odnosno da je grobni humak, kakav inače nije uobičajen unutar naselja, možda vremenski slijedio vrijeme u kojem je ova gradina napuštena, odnosno vrijeme kad je već došlo do urušavanja bedema. Bedem je sačuvan u visini od oko 1 metra, a širina mu iznosi 3 metra.

Nedostatak trajnije naseljene gradine oko Žmana i Luke, posebno uzevši u obzir da ovo područje spada među područja s najboljim životnim uvjetima na otoku, sugerira da treba računati i s mogućnošću postojanja nekog naselja smještenog na nižem terenu, možda i bez ikakvih utvrđenja oko samog naselja. Naime, otok je kao cjelina već zaštićen sam po sebi, a cijeli sistem ovih polja je zatvoren i okružen nizom istaknutih glavica dalje od obale mora.

³⁶ Š. BATOVIĆ, 1997, 127 i d.

³⁷ Š. BATOVIĆ, 1997, 135.

Jedno takvo naselje bez gradinskih svojstava Batović na osnovu planimetrije kuća i željeznodobne keramike locira na položaju Vrtlaci ili Kućica podno brežuljka Rutnjak uz rub Dugog polja.³⁸ Tamo je uočeno desetak suhozidnih kuća od lomljenog vapnenca smještenih na padinama brežuljka Rutnjak na rubu uskog kraškog polja.³⁹ I na samom grebenu Zdrakovac moguće je uočiti temeljne, površinski jedva uočljive, ostatke suhozida. Vidljivo je 5 ili 6 suhozidnih kućica sačuvanih u tlocrtu, od kojih većina sama stoji, dok neke iskorištavaju stijenu kao jedan zid prostorije. Oba ova naselja, ukoliko je uistinu riječ o željeznodobnim nastambama, nalaze se na padinama grebena dalje od obale, između dva otočka hrpta, odnosno predstavljaju zabačene i teže pristupne predjele. Pored toga, u slučaju opasnosti su okolne gradine manjih dimenzija pružale dostatan zaklon za stanovništvo. U pravilu su stanovnici željeznodobnih naselja svoje pokojnike pokapali u neposrednoj blizini naselja, pa bi i ovaj grob na Zdrakovcu možda išao u prilog postojanju naselja na tom položaju.

Na osnovu svega navedenog pokojnicu sahranjenu u ovom grobu treba vezati ili uz povremeno naseljenu gradinu Zarubinjak ili vjerojatnije uz naselje bez gradinskih svojstava na padinama grebena Zdrakovac. Nalaz ovog groba je svakako značajan zbog toga što nam govori da je na ovom području u 5. st. pr. Kr. živjela zajednica koja je komunicirala i trgovala s ostalim područjima, o čemu nam svjedoči prvi zasigurno utvrđen import na prostoru Dugog otoka. Također, utvrđeno je da je pokapanje, osim pod grobnim humcima, prakticirano i u grobovima na ravnom, što je uobičajena pojava na cijelom liburnskom području, no dosad nije bila poznata na ovom otoku. Nažalost, zbog potpune neistraženosti teško je zaključiti nešto više o topografskom određenju i odnosu naselja i nekropole na Zdrakovcu, kao i kronološkom odnosu pokapanja pod grobnim gomilama i na ravnome. Mnoga pitanja ostaju otvorena, pa tako i analiza društvene strukture, koja je zasigurno bilo dobro organizirana, a čemu u prilog govori i bogati grobni inventar nađen uz pokojnicu. Pitanje je da li ovaj grob ostaje usamljen ili, što je vjerojatnije sudeći po masivnoj poklopnici u njegovom neposrednom susjedstvu, treba računati s cijelom nekropolom na terasama ovog grebena. Svakako nalazi materijalne kulture na ovom prostoru upućuju na duži kontinuitet pokapanja i naseljavanja i zaslužuju značajniju znanstvenu pažnju u budućnosti.

KATALOG NALAZA

1. Fibula tipa Baška sačuvana u cijelosti. Ovalni luk s dvostrukim navojem se produžuje u iglu četvrtastog presjeka koji prelazi u kružni presjek. Noga J presjeka ukrašena s tri niza paralelnih urezanih linija i završava s jezičcem savijenim prema luku. Oko noge je savijena brončana žica. Kroz oprugu je provučen brončani obruč kojem krajevi završavaju jedan preko drugoga. Na njoj su obješeni košarasti privjesci sa zaobljenim dnom. Prvotno ih je bilo 15, ali su dva nađena u sitnim fragmentima (T. 1/1).

Dimenzije: dužina: 10,20 cm; visina: 24,18 cm; promjer narukvice: 0,47 cm; visina privjesaka 2,58 – 3,14; promjer košarica: 1,41 – 1,62.

Materijal: bronca.

³⁸ Š. BATOVIĆ, 1997, 144.

³⁹ Š. BATOVIĆ, 1987, 107. Jednu suhozidnu pravokutnu kuću bez gradinskih svojstava sondirao je A. Mohorović kod Važmina na Cresu i utvrdio postojanje liburnske keramike. A. MOHOROVIĆ, 1973, 61.

2. Fibula tipa Baška. Luk ovalnog presjeka, prelazi u oprugu s dva navoja. Fragmentarno sačuvana igla okruglog presjeka. Noga blagog J presjeka završava s izdignutim jezičcem zavrnutim prema luku fibule (T. 1/2).

Dimenzije: dužina: 9,06 cm; visina: 3,74 cm.

Materijal: bronca.

3. Fibula tipa Baška. Luk kružnog presjeka prelazi u oprugu s 2 navoja. Igla je slomljena. Noga J presjeka završava izdignutim jezičcem zavrnutim prema luku (T. 1/3).

Dimenzije: dužina: 6,90 cm; visina: 2,75 cm.

Materijal: bronca.

4. Fibula s valovitim/vijugavim lukom i dugom nogom s jezičastim završetkom. Luk je kružnog presjeka, a kroz oprugu s dva navoja provučena je savijena brončana žica kružnog presjeka (promjera 4,31 cm; debljina 0,28 cm) na koju su nanizani jedan košarasti privjesak (s perforacijama), dva prstena – vitice i jedna vitica otvorenih krajeva. Noga C presjeka završava jezičcem zavrnutim prema luku (T. 1/4).

Dimenzije: dužina: 10,34 cm; visina: 3,30 cm; promjer vitica: 2,31 i 2,14 cm, promjer vitice otvorenih krajeva: 2,05 cm; košarasti privjesak – visina 3,10 cm; promjer košarice: 2,13 cm.

Materijal: bronca.

5. Fibula tipa Certosa sačuvana u cijelosti. Luk polukružnog presjeka s narebrenim kuglastim dugmetom iznad opruge. Opruga s dva navoja prelazi u dugačku iglu okruglog presjeka. Noga T presjeka završava okruglim dugmetom bez ukrasa, a ukrašena je V ornamentom s dvije paralelno urezane linije (T. 1/5).

Dimenzije: dužina: 10,56 cm; visina: 2,91 cm.

Materijal: bronca.

6. Fibula tipa Certosa kojoj nedostaje dio igle okruglog presjeka. Luk polukružnog presjeka s neukrašenim kuglastim dugmetom iznad opruge s dva navoja. Noga T presjeka završava okruglim dugmetom bez ukrasa (T. 1/6).

Dimenzije: dužina: 9,51 cm; visina: 2,42 cm.

Materijal: bronca.

7. Lučna fibula raskovanog luka s nogom koja završava malim trokutastim dugmetom izvijenim prema van. Opruga ima dvostruki navoj. Nedostaje joj dio luka i dio igle (T. 1/7).

Dimenzije: dužina: 4,74 cm; visina: 1,83 cm.

Materijal: bronca.

8. Fibula od koje je sačuvan samo manji dio trakastog luka. Umjesto opruge na prijelazu iz trakastog luka u iglu okruglog presjeka ima jednu poprečno postavljenu pločicu oblika diska (T. 1/8).

Dimenzije: dužina: 1,84 cm; debljina dugmeta: 1,19 cm.

Materijal: bronca.

9. Završetak noge fibule (?) u obliku kuglice s trubastim produžetkom (T. 2/8).

Dimenzije: promjer: 0,90 cm; dužina: 1,82 cm.

Materijal: bronca.

10. Igla fibule kružnog presjeka s oprugom sa sačuvanim jednim navojem (T. 1/9).

Dimenzije: dužina: 3,85 cm; debljina igle: 0,25 cm.

Materijal: bronca.

11. Igla fibule kružnog presjeka s oprugom s dvostrukim navojem (T. 1/10).

Dimenzije: dužina: 6,22 cm; debljina igle: 0,21 cm.

Materijal: bronca.

12. Igla fibule (?) (T. 1/11).

Dimenzije: dužina: 3,29 cm; debljina igle: 0,22 cm.

Materijal: bronca.

13. Igla s kuglastom glavicom kojoj je sačuvan samo manji dio igle kružnog presjeka (T. 2/7).

Dimenzije: promjer: 1,24 cm; dužina: 1,39 cm.

Materijal: bronca.

14. Višeglava igla s 4 kuglice međusobno odijeljene rebrima. Sačuvana glavica i sam početak igle (T. 2/4).

Dimenzije: dužina: 4,25 cm.

Materijal: bronca.

15. Višeglava igla s 4 kuglice međusobno odijeljene rebrima. Sačuvana samo glavica bez igle (T. 2/5).

Dimenzije: dužina: 4,17 cm.

Materijal: bronca.

16. Višeglava igla s 4 kuglice međusobno odijeljene rebrima. Sačuvana samo glavica bez igle (T. 2/6).

Dimenzije: dužina: 4,16 cm.

Materijal: bronca.

17. Narukvica kružnog presjeka otvorenih zašiljenih krajeva (T. 2/1).

Dimenzije: promjer: 7,08 cm; debljina: 0,48 cm.

Materijal: bronca.

18. Okrugla plosnata alka rombičnog presjeka (T. 2/2).

Dimenzije: promjer: 6,00 cm; debljina: 0,35 cm.

Materijal: bronca.

19. Okrugla plosnata alka rombičnog presjeka. (T. 2/3).

Dimenzije: promjer: 6,20 cm; debljina: 0,34 cm.

Materijal: bronca.

20. Alka kružnog presjeka, sačuvana polovica (T. 2/9).

Dimenzije: promjer: 4,51 cm; debljina: 0,35 cm.

Materijal: željezo.

21. Željezni predmet, polovično sačuvana dva šuplja cjevasta fragmenta (T. 2/10, 11).

Dimenzije: najveća sačuvana dužina: 8,26 cm; sačuvana širina 1,88 cm.

Materijal: željezo.

22. Željezni predmet sačuvan u dva fragmenta. Plosnatog oblika s jednom zadebljanom (ojačanom) stranom (T. 2/12, 13).

Dimenzije: najveća sačuvana dužina: 3,78; sačuvana širina: 1,52; debljina: 0,50 cm.

Materijal: željezo.

23. Fragmenti posudice. Dva fragmenta trbuha i jedna horizontalna ručka male posudice grublje fakture. Smeđe pečena glina s primjesama, porozna faktura (T. 2/14).

Dimenzije: debljina ručke: 0,89 cm; debljina stjenke: 0,34 cm.

Materijal: keramika.

24. Kalem, cjelovito sačuvan s kružnim udubljenjima na vrhovima. Smeđe pečena glina s primjesama, porozna faktura (T. 2/16).

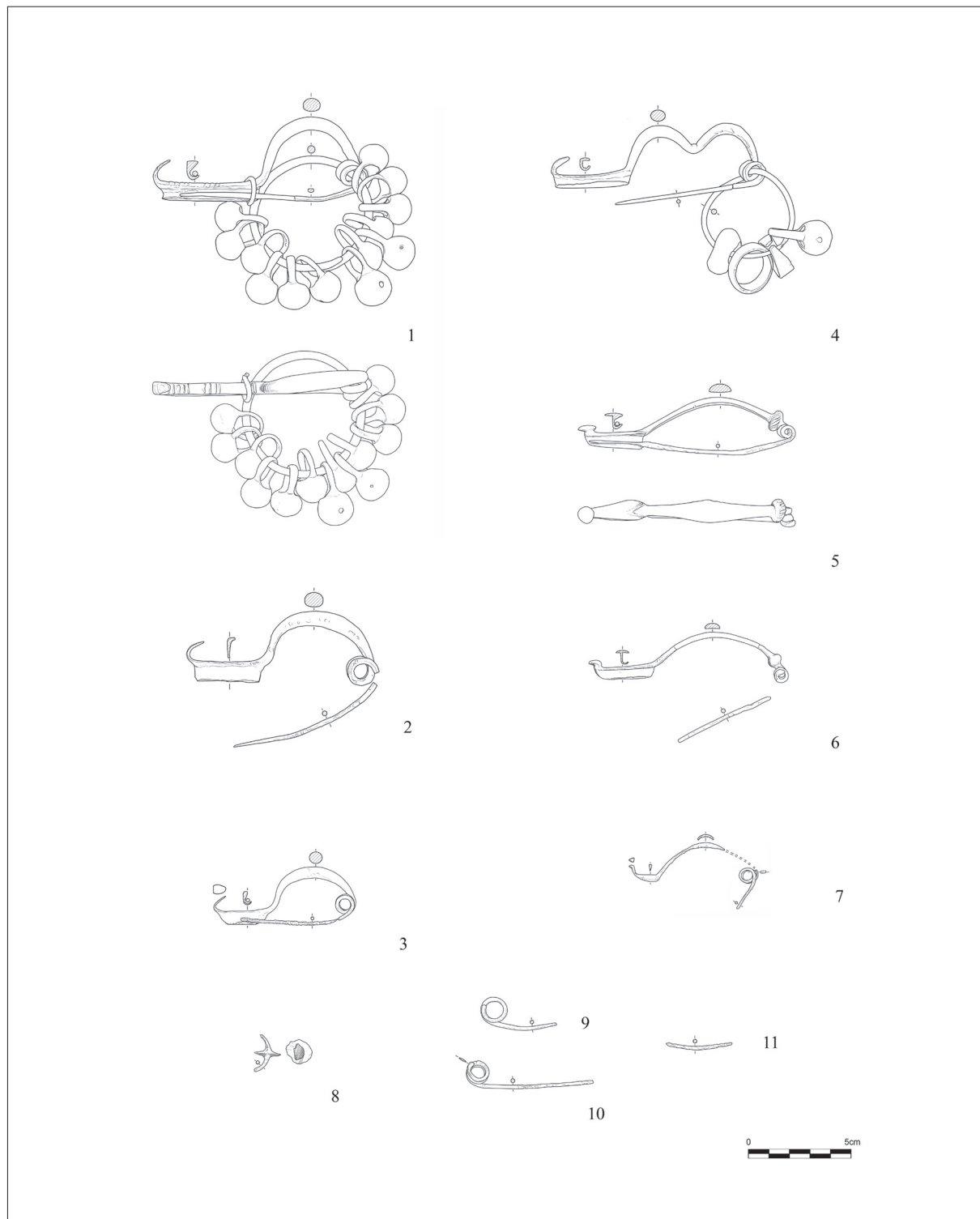
Dimenzije: visina: 5,66 cm; promjer središnjeg cilindričnog dijela: 3,03 cm.

Materijal: keramika.

25. Kalem, sačuvan većim dijelom. Smeđe pečena glina s primjesama, porozna faktura (T. 2/16).

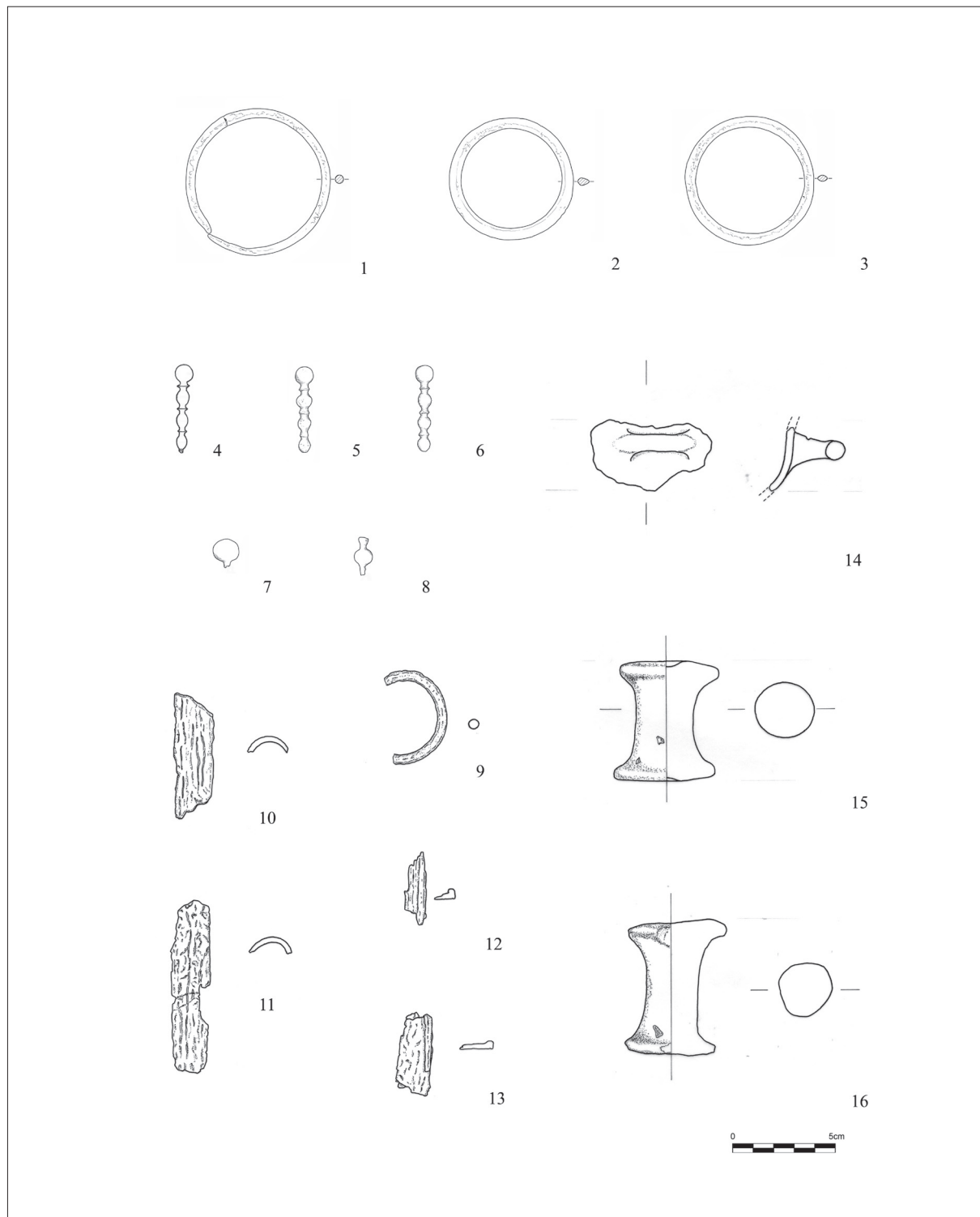
Dimenzije: visina: 6,64 cm; promjer središnjeg cilindričnog dijela: 2,70 cm.

Materijal: keramika.

T. 1. Nalazi iz groba na Zdrakovcu (crtež: Z. Bakić).

Pl. 1. Finds from the Zdrakovac grave (drawing: Z. Bakić).

T. 2. Nalazi iz groba na Zdrakovcu (crtež: Z. Bakić).
 Pl. 2. Finds from the Zdrakovac grave (drawing: Z. Bakić).

1

2

T. 3. 1) Fibule iz groba na Zdrakovcu (foto: M. Parica).
2) Ostali metalni nalazi iz groba na Zdrakovcu (foto: M. Parica).

Pl. 3: 1) Fibulae from the Zdrakovac grave (photo: M. Parica).
2) Remaining metal finds from the Zdrakovac grave (photo: M. Parica).

LITERATURA

- BATOVIĆ, Š., 1965. - Šime Batović, Prvi paleolitski nalazi u Sjevernoj Dalmaciji, *Diadora*, 3, Zadar, 205-209.
- BATOVIĆ, Š., 1968. - Šime Batović, Nin u prapovijesti, *Nin – problemi arheoloških istraživanja*, Zadar, 7-33.
- BATOVIĆ, Š., 1971. - Šime Batović, Problemi prapovijesti na području Vrane i Biograda, *Radovi Instituta Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru*, 18, Zadar, 9-73.
- BATOVIĆ, Š., 1973. - Šime Batović, Prapovijesni ostaci na zadarskom otočju, *Diadora*, 6, Zadar, 5-165.
- BATOVIĆ, Š., 1974. - Šime Batović, Ostava iz Jagodnje Gornje u okviru zadnje faze liburnske kulture, *Diadora*, 7, Zadar, 159-245.
- BATOVIĆ, Š., 1976. - Šime Batović, Le relazioni culturali tra le sponde Adriatiche nell'età del ferro, *Jadranska obala u protohistoriji*, Zagreb, 11-93.
- BATOVIĆ, Š., 1981a. - Šime Batović, Nakit u prapovijesti sjeverne Dalmacije, *Nakit na tlu sjeverne Dalmacije od prapovijesti do danas*, Zadar, 7-39.
- BATOVIĆ, Š., 1981b. - Šime Batović, Nakit u prapovijesti (katalog), *Nakit na tlu sjeverne Dalmacije od prapovijesti do danas*, Zadar, 89-150.
- BATOVIĆ, Š., 1987. - Šime Batović, Ostaci nastambi željeznog doba na našem primorju, *Arheološki radovi i rasprave*, 10, Zagreb, 93-121.
- BATOVIĆ, Š., 1990. - Šime Batović, Novija istraživanja prapovijesti u biogradskom kraju. *Biogradski zbornik 1. Biograd i njegova okolica u prošlosti*, Zadar, 85-195.
- BATOVIĆ, Š., 1992. - Šime Batović, Rekognosciranje Dugog otoka u 1991. godini, *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva*, 24,1, Zagreb, 61-67.
- BATOVIĆ, Š., 1993. - Šime Batović, O prapovijesti Dugog otoka, *Zbornik Dugi otok, Zadarska smotra*, 1-2/XLII, Zadar, 99-125.
- BATOVIĆ, Š., 1997. - Šime Batović, O prapovijesti Dugog otoka, *Dugi otok – Zbornik*, Zadar, 99-165.
- BLEČIĆ KAVUR, M., 2010. - Martina Blečić Kavur, *Željezna doba na Kvarnerju*, Disertacija, Ljubljana.
- BRUSIĆ, Z., 2000. - Zdenko Brusić, Nekropola Gradine kod Dragišića, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, Razdio povijesnih znanosti*, 38(25) (1999), Zadar, 1-15.
- BRUSIĆ, Z., 2005. - Zdenko Brusić, Pećina Vlakno, *Hrvatski arheološki godišnjak*, 1 (2004), Zagreb, 197-199.
- BRUSIĆ, Z., 2008. - Zdenko Brusić, Pećina Vlakno, *Hrvatski arheološki godišnjak*, 4 (2007), Zagreb, 400-403.
- GLOGOVIĆ, D., 1989. - Dunja Glogović, *Prilozi poznavanju željeznog doba na sjevernom Jadranu, Hrvatsko primorje i Kvarnerski otoci*, Zagreb.
- GLOGOVIĆ, D., 2003. - Dunja Glogović, Fibeln im kroatischen Küstengebiet, *Prähistorische Bronzefunde*, XIV, 13. Band, Stuttgart.
- KUKOČ, S., 2007. - Sineva Kukoč, Some symbolic aspects of the cult of the dead in Liburnian culture, *Abstract Book, 13th Annual Meeting of the European Association of Archaeologists*, Zadar, 301.
- Lo SCHIAVO, F., 1970. - Fulvia Lo Schiavo, Il gruppo liburnico-japodico, *Atti della Accademia nazionale dei Lincei, Memorie, Classe di Scienze morali, storiche e filologiche*, ser. VIII, vol. XIV, fasc. 6, Rim.
- LOLLINI, D. G., 1976. - Delia G. Lollini, Sintesi della civiltà picena, *Jadranska obala u protohistoriji*, Zagreb, 117-153.

- MAGAŠ, D., 1997. - Damir Magaš, Zemljopisno-povijesna obilježja Dugog otoka, *Dugi otok – Zbornik*, Zadar, 11-44.
- MALEZ, M., 1970. - Mirko Malez, Paleolitik na području istočne obale Jadrana, *Adriatica praehistorica et antiqua*, Zagreb, 1-16.
- MALEZ, M., 1971. - Mirko Malez, Naseljavanje istočne jadranske obale u paleolitu, *Zbornik za narodni život i običaje*, 45, Zagreb, 503-513.
- MARIJAN, B., 1986. - Boško Marijan, Zajednička grobnica željeznog doba iz Vašarovina, *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu*, n. s., 40-41 (1985-1986), Sarajevo, 23-38.
- MARIJAN, B., 2001. - Boško Marijan, Željezno doba na južnojadranskom području (Istočna Hercegovina, južna Dalmacija), *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, 93 (2000), Split, 7-221.
- MAROVIĆ, I., NIKOLANCI, M., 1977. - Ivan Marović, Mladen Nikolanci, Četiri groba iz nekropole u Vičjoj luci (o. Brač) pronađena u 1908. god., *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, LXX-LXXI (1968-1969), Split, 5-55.
- MOHOROVIČIĆ, A., 1973. - Andre Mohorovičić, Analiza razvoja pučkih nastamba na otočnoj skupini Lošinj – Cres, *Otočki ljetopis (Cres – Lošinj)*, Zagreb, 59-69.
- SKRAČIĆ, V., 1996. - Vladimir Skračić, *Toponimija vanjskog i srednjeg niza zadarskih otoka*, Split.
- ŠKOBERNE, Ž., 2003. - Želimir Škoberne, Nalaz neuobičajene višeglave igle s budinjačke nekropole, *Opuscula archaeologica*, 27, Zagreb, 199-210.
- TERŽAN, B., 1977. - Biba Teržan, Certoška fibula, *Arheološki vestnik*, 27 (1976), Ljubljana, 317-536.
- TERŽAN, B., TRAMPUŽ, N., 1975. - Biba Teržan, Neva Trampuž, Prispevek h kronologiji svetolucijske skupine, *Arheološki vestnik*, 24 (1973), Ljubljana, 416-460.
- TEŽAK-GREGL, T., 1981. - Tihomira Težak-Gregl, Certosa fibule na centralnom japodskom području, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 3. s., 14, Zagreb, 25-48.
- VINSKI, Z., 1956. - Zdenko Vinski, Ein liburnischer Depotfund aus Baška, *Archaeologia Iugoslavica*, 2, Beograd, 19-30.

A CONTRIBUTION TO THE STUDY OF PREHISTORY OF THE ISLAND OF DUGI OTOK

SUMMARY

This paper presents a grave from the site of Zdrakovac situated between Malo and Velo Jezero (small and big lake) near Žman on the island of Dugi Otok. The grave which was partially devastated by vegetation, animals and atmospheric agents was discovered by chance in 1998, and it was fully explored in 2009. Grave construction did not consist of a classical cist with regular vertically placed stone slabs. Terrain configuration has been partially used so that the source rock served as one longer side of the grave, whereas on the other side there is a larger stone with two narrow vertical stones in its extension. South-eastern shorter side of the grave consists of a vertically placed massive stone slab. The remaining side of the grave has not been determined on the opposite side as there is no evident stone architecture but only concentration of smaller stones. The cover is massive. A female person who died in her thirties was buried in the grave, most likely in a crouched position.

Several ceramic and metal objects were found in the grave. Most objects were made of bronze, mostly representing jewelry and parts of attire which are usual finds in Liburnian graves. Grave goods include small ceramic vessel and spools, as well as probably iron objects whose function is difficult to determine due to poor state of preservation. Several sea pebbles were also found.

Typological analysis of rich grave inventory shows that the objects laid next to the deceased person in this grave were produced and used during the 6th and 5th centuries BC. The youngest grave goods date this burial to the mid-5th century BC, or its latter half, corresponding to the fourth phase of the Liburnian culture.

This grave is important because it indicates that there was a community in this region which communicated and participated in trade with other regions in the 5th century BC, which is attested by the first object that is definitely imported to the region of Dugi Otok. Furthermore, it was discovered that burials in the Iron Age took place not only under burial mounds, but also in flat graves which was a common practice in the entire Liburnian region, previously not confirmed on this island. On the basis of another massive cover, and a tumulus in the immediate vicinity of the grave, it is reasonable to assume that there was a necropolis belonging to occasionally inhabited hill-fort of Zarubinjak or a supposed settlement without hill-fort characteristics with visible remains of dry-stone wall houses on the slopes of the Zdrakovac ridge.

KEY WORDS: *Iron Age, Zdrakovac, island of Dugi Otok, Liburnians, grave*

Prijevod / *Translation*: Marija Korona